

Q.3. Pass necessary journal entries in the books of Raj for the following transactions. 10

May 2019

- 1st Purchased machinery of Rs.80,000/- @ 12% GST by cheque payment.
9th Sold goods to Urvashi Rs.30,000/- @ 5% Trade Discount.
10th Paid commission Rs.5,000/- to Ajit
11th Received ~~Rs.28,000/-~~ from Urvashi in full settlement of her account by Debit Card.
14th Sold goods Rs.15,000/- at a loss of Rs.1,000/-.
15th Paid House Rent of proprietor Rs.10,000/- & Rs.10,000/- office rent.

Q.4. 10

June 2019

- 1st Cash received from Ruchi Rs.10,000/- for commission.
2nd Intra-state sale to Rajesh Rs.3000/- and SGST @ 2.5% & CGST @ 2.5% applicable.
4th Received full amount from Rajesh.
8th Intra-state purchases from Mayur Rs.2,000/- and SGST @ 2.5% and CGST @ 2.5% applicable.
10th Paid amount to Mayur and settled the account.
12th Paid Rent Rs.2,500/-
23rd Paid mobile bill Rs.1,000/- out of which Rs.700/- for office use and for Rs.300/- for personal use.

- Prepare : 1. Cash A/c.
2. Commission A/c.
3. Rajesh's A/c.
4. Sales A/c.
5. Output CGST A/c.
6. Output SGST A/c.

in the books of Gurudev Traders.

Q.5. Prepare proper Subsidiary Books for the month of February 2021 in the books of Navodaya Traders. 10

Feb. 2021

- 1st Sold to Bharya goods Rs.10,000/- @ 10% Trade Discount.
4th Purchased from Neelam goods of Rs.11,000/- less 10% Trade Discount.
6th Purchased Furniture from M/s. Dhama Furniture Works, of Rs.15,000/- for office use.
7th Bharya returned 20% of the goods bought by her on 1st February above and we gave her fresh goods in exchange.
8th Sold to Sunanda goods of Rs.13,000/- less 15% Trade Discount.
10th Sold to Sujana Computer for Rs.23,800/- with a book value of Rs.24,000/-.
12th Placed an order with Sanjana for goods of Rs.12,000/-
17th Purchased from Narendra goods of Rs.14,000/- and sold them to Ishika for Rs.16,000/-.
19th Ishika returned us goods of Rs.1,600/- and immediately returned the same to Narendra
23rd Sold to Rakhi for Rs.4,500/- old furniture with a book value of Rs.4,800/-
26th Returned to Ms/ Dhama Furniture Works, office furniture of Rs.4,500/-.
28th Sanjana executed our order dated 12th Feb., 2021.

MLDC-TE-FYJC-15122022/1200-200/ECO-50

Q.1.A. Complete the sentence :

05

1. On 11th July, 1987, World Population crossed _____
2. The Service Sector is also termed as _____
3. The State of Maharashtra came into existence on _____.
4. Q₂ is known as _____
5. Money used for purchases & transactions globally is _____.

B Suggest the economic terms for the given.

05

1. Left over income after payment of direct taxes etc.
2. Money not disclosed to the Government.
3. Value that divides the whole set of observations into hundred equal parts.
4. Free & Compulsory education to 6 – 14 years children.
5. Apex institution for providing credit for promotion of agriculture.

Q.2.A. Identify & explain the concepts (Any 2)

04

1. The difference between the birth rate and death rate.
2. Raoji purchased fertilizers for his farm by taking a loan.
3. Rani Gond from Kolhapur works as a hostess with the Mumbai-Goa Cruise Ship.
4. Every month Rajesh divide his salary in four equal parts.
5. Suraj provides coal from his shop to Suresh in exchange for food grain.

B. Distinguish between (Any 2)

04

1. Barter Economy and Money Economy.
2. Value in Use and Value in Exchange.
3. Preventive Checks and Positive Checks.

Q.3. Answer the following question (Any 2)

08

1. Explain the types of Agricultural Credit.
2. Explain the major problems in the industrial sector of Maharashtra.
3. Calculate Q₁ & Q₃ from the following data :

Marks	42	40	38	30	32	34	36
No. of students	10	16	12	03	04	08	06

Q.4. State with reasons whether you agree or disagree with the following statements

08

(Any 2)

1. Money should have the quality of cognizability.
2. All wants can't be satisfied at a time.
3. Fertility rate is declining in India.

Q.5. Study the following passage, table & answer the questions given below it (Any 2)

08

Read the passage and answer the questions :

One of India's Competitive advantages is its demographic dividend. Demographic dividend occurs when the proportion of working people to the total population is high. This indicates a high potential of human resources which can contribute to economic growth.

1. Suggest suitable title for above passage.
2. When Demographic dividend occurs ? With reference or example.
3. What can contribute to economic growth ?

01

02

01

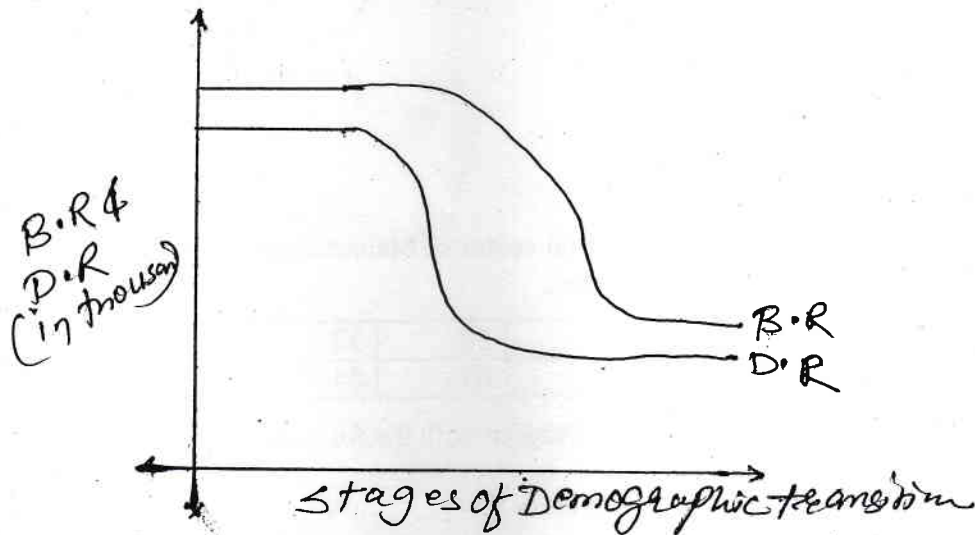
2. Observe table and answer the question.

Plan (yr)	Achievements in (1.0)
1 st	3.6
2 nd	4.1
3 rd	2.7
4 th	3.3
5 th	4.8
6 th	5.7
7 th	6.0
8 th	6.8
9 th	5.6
10 th	7.8
11 th	7.9

- ① Find out D-6
- ② Find out D-9

02
02

3. Observe graph & answer the question.

1. Suggest suitable title for graph ?
2. Explain IInd Stage feature with reference to Indian economy.
3. Why growth of population is low or nil in IIIrd stage ?

01
02
01

Q.6. Answer in details : (Any 1)

08

1. Write the significance of Rural Development.
2. Explain the measures to check population explosion.

ENGLISH: 50 MARKS

Prose, Non-textual Grammar

Q. 1 (A) Read the following extract and do the activities that follow:

12

A 1. Match the following:

2

S.N.	COLUMN - A	COLUMN - B
1	Nawaz Sharif met the U.S. President on	a. Operation Khukri
2	Tricolor hoisted on Tiger Hill on	b. UN mission
3	18 Grenadiers requested	c. 8 th July
4	Sierra Leone	d. 4 th July 1999
		e. 7 th August

The date, 4 July 1999, was important for one more reason. Nawaz Sharif was due to meet the US President, Bill Clinton, later in the day. About ten to fifteen hours before their meeting, we made sure that the whole world came to know about the recapture of Tiger Hill, and thus the likely outcome of the war. For some time, Pakistan even denied the existence of such mountain feature and labelled the entire operation as a figment of our imagination; the loss of Tiger Hill was a hard physical and psychological blow. In India, wave of jubilation and relief replaced the gloomy mood of the people.

On 8 July, after the entire Tiger Hill objective had been cleared and the situation stabilized, 18 Grenadiers hoisted the Indian tricolour on Tiger Hill Top. Throughout its tenure in the nearly two-month long war, the battalion acquitted itself with high professionalism and honour. Displaying unshakeable determination and collective valour, all its members covered themselves with glory and notched up two of the finest victories for the Indian Army. After the war, as the battalion requested a UN mission, Army Headquarters sent it to Sierra Leone (West Africa). There too, the battalion successfully carried out a major rescue operation (Operation Khukri).

A 2. How did people of India react to the news?

2

A 3. What was Pakistan's reaction to the loss of Tiger Hill? Why?

2

A 4. 'Wars are not fought only on the battlefield'. Comment in your own words.

2

A 5. Find out the 'antonyms' of the following for UN mission the extract.

2

i. Despondency -

ii. Cowardice -

A 6. Do as directed:

2

- i. The battalion successfully carried out a major rescue operation.
(Change the voice)
- ii. Pakistan even denied the existence of such mountain feature and labelled the entire operation as a figment of our imagination.
(Rewrite as a simple sentence)

(B) Non- textual Grammar:

3

- i. Nowadays, we have to use solar energy on large scale.
(Fill in the blanks with appropriate articles and rewrite)
- ii. The lady took the girls a hall where they met a few more girls who were waiting instructions. (Rewrite using suitable 'prepositions')
- iii. If roads do not develop along highways, there will be traffic problems.
(Rewrite the sentence using 'unless')

(C) Spot the error and rewrite the correct sentences.

1

- i. The number of people do not matter.

POETRY

Q. 2 (A) Read the following extract and do the activities that follow:

10

'Again would your lordship a moment suppose,
('Tis a case that has happened, and may be again)
That the visage or countenance had not a Nose,
Pray who would, or who could, wear spectacles then?

'On the whole it appears, and my argument shows,
With a reasoning the court will never condemn,
That the spectacles plainly were made for the Nose,
And the Nose was as plainly intended for them.

' Then shifting his side, as a lawyer knows how,
He pleaded again in behalf of the Eyes:
But what were his arguments few people know,
For the court did not think they were equally wise,

So his lordship decreed with a grave solemn tone,
Decisive and clear, without one if or but
That, whenever the Nose put his spectacles on,
By daylight or candlelight-Eyes should be shut!

- A 1. State whether the following statements are TRUE or FALSE: 2
- a. Eyes have to be shut when the nose wears / puts on the spectacles.
 - b. Nose can use spectacles.
- A 2. Why did the Eyes not win even though the same lawyer – ‘Tongue shifted sides’ and argued? 2
- A 3. What do you understand about lawyer’s nature from the line: ‘then shifting his side, as a lawyer knows how’. 2
- A 4. The tongue justifies the possession of the spectacles on behalf of the Nose. Pick out the expression from the poem that argues in favor of the Nose. 2
- A 5. Name and explain the following figures of speech.
‘visage or countenance’ 2

(B) Choose the correct alternatives and fill in the blanks.

- (Alliteration, Apostrophe, Antithesis, Inversion, Personification, climax) 4
- a. ‘Twilight hastens on to the rule’ is a figures of speech.
 - b. ‘Dominate the furrows deep!’ is a figures of speech.
 - c. ‘Now to sow the task is set’ is a figures of speech.
 - d. ‘From his hands the precious grain; is a figures of speech.

Writing Skill

Q 3. (A) Film Review:

Write a review of a film which you liked most with the help of the following points.

- a. Story line: -
- b. Producer: -
- c. Director: -
- d. Characters: -
- e. Setting / Location: -

4

(B) Expansion of Idea:

Expand the following idea by using the points:

4

“Where there is will there’s way”.

- a. Meaning of proverb
- b. Importance of will
- c. Add your own points

History of English DRAMA

Q 4 (A) Answer the following questions: **2**

- i. Name any two periods of History of English Drama
- ii. Write any two elements of drama

(B) State a type of drama of each periods of history. **2**

- i) Medieval period –
- ii) Renaissance period –

GENRE

**Q 5. (A) Write the character sketch of the following of 'A Midsummer night's dream'.
(Any 2)** **4**

- i. Hermia
- ii. puck
- iii. Lysander
- iv. Oberon

(B) Write the explanation of the following quotes from 'An enemy of the people'. (Any 2) **4**

1. Billing: That is perfectly true! I see it coming- I see it coming; we are on the threshold of a revolution!
2. Dr. Stockmann: Because it is not merely a question of water supply and drains now, you know. No- it is the whole of our social life that we have got to purify and disinfect.
3. Peter: Stockmann. What you say is lamentably true, Mr. Aslaksen. My brother has unfortunately always been a headstrong man.

-----1-----all the best.....

1. Répondez à cinq des questions suivantes: (Marks 5)

1. Nommez 3 parties du visage.
2. Nommez deux pays francophones.
3. Quelle est le date aujourd'hui?
4. Où joue-t-on au foot au lycée?
5. Quel examen est-ce que les étudiants français passent à la fin du collège?
6. Quelle est la résidence officielle du Président de la France?
7. Quand on va voyager en voiture, que lui dit-on?

Q2 Grammaire et Vocabulaire

A Complétez ces phrases avec la bonne réponse: (marks 4)

1. Une dentiste travaille _____
a. au bureau b. à la clinique c. à l'université
2. C'est un _____ garçon.
a. bel b. belle. c. beau d. belles
3. Elle est une reine de la France. _____
a. Marie Curie b. Marie Antoinette.
4. Le jour avant samedi , c'est _____
a. dimanche b. lundi c. vendredi

B. What would you say in the following situations: (marks 3)

1. Mr. Caillat greets his new colleague in the office. He says _____
2. Your friend asks you how you are doing, you are tired. You say _____
3. Jean-Luc says good bye to his parents. He says _____

C. Mettez au féminin (choix 3) (marks 3)

1. Le bel homme canadien travaille avec mon père.
2. Voici ami sympathique.
3. Le vendeur est gentil.
4. Le frère de mon ami est heureux.

D. Mettez les phrases pluriel. (choix 3) (marks 3)

1. Elle regarde par le fenêtr.
2. J'adore la photo de Pauline.
3. Ce chandail est vert.
4. Elle est dans la cour.

- E. Mettez les phrases au négatif. (choix 3) (marks 3)
1. Ce sont des amis.
 2. Il y a des cahiers sur la table.
 3. Tu as des livres d'anglais
 4. Vous avez un crayon.
- F. Mettez la bonne forme de couleurs (mark 1)
Les tableaux sont ____ (white)
- G. Complétez avec les adjectifs possessifs (marks 2)
Nous invitons ____ amis pour une grande fête dans ____ nouvelle maison.
- H. Mettez la phrase à l'interrogatif avec "Est-ce que/ qu'" (mark 1)
Ils apprennent le français.
- I. Complétez avec les articles contractés (marks 2)
(au, à la, à l', aux, du, de la, de l', des)
1. Quelle est l'adresse ____ banque?
 2. Tu téléphones ____ directeur?
- J. Complétez avec les adjectifs interrogatif (marks 2)
(quel, quelle, quels, quelles)
1. ____ est la profession de ton père ?
 2. ____ romans lis-tu?
- K. Mettez la phrase à l'interrogatif avec inversion (mark 1) (choix 1)
1. Daniel a un portable rouge.
 2. Sandrine et Eric sont cousins.
- L. Complétez avec au, en, aux, à, du, de, de la, d', des. (marks 4)
1. Nous allons ____ Mexico ____ Mexique.
 2. Ces étudiants sont ____ Washington ____ États-unis.
 3. Je joue ____ cricket.
 4. Vous allez voyager ____ Canada.
- M. Conjuguez les verbes au présent. (choix 3) (marks 3)
1. Tu ____ (chercher) les réponses.
 2. Mes parents ____ (envoyer) un cadeau.
 3. Je ne ____ (aimer) pas les maths
 4. Marie et moi ____ (ouvrir) la porte.

Q3. Traduisez en anglais (marks 5)

En France, l'enseignement est gratuit et obligatoire de 6 à 16 ans. Les enfants de trois ans entrent à l'école maternelle, à l'âge de six ans, à l'école élémentaire et puis à l'âge de onze ans, ils entrent au collège.

La journée des écoliers est longue mais il y a des activités artistiques et sportives. Les enfants adorent ces activités. Généralement, les enfants sont à l'école du lundi au vendredi. Mercredi après-midi, ils n'ont pas de cours. Il y a de grandes vacances en juillet et en août.

Q4. Traduisez en français (marks 3) (choix 3)

1. We are waiting for our friends.
2. Does he work near his house?
3. We live on the first floor.\
4. I don't speak English.
5. Is there a cafe here?

Q5. Écrivez 10 lignes sur <Ma Famille> marks 5)

SUBJECT: GERMAN

MARKS: 50

DATE: 17-12-2022

DURATION: 2 hours

1) Beantworte vier der folgenden Fragen.

08 Marks

(Answer 4 of the following questions).

- a) Wann ist es Herbst in Deutschland?
- b) Was sind deine Hobbys?
- c) Nenne 2 Wochentage.
- d) Schreibe zwei Sätze über dein bester Freund/deine beste Freundin?
- e) Wie lange dauert deine Schule? Wie heißt dein Lieblingsfach?

2) Lies den folgenden Text und bearbeite die Aufgaben.

08 Marks

(Read the following text and complete the tasks.)

Hallo! Ich heiÙe Maria Schmidt und bin 16 Jahre alt. Ich komme aus Deutschland und wohne jetzt in London. Ich habe zwei Freundinnen. Sie heiÙen Nina und Valetina. Beide sind auch 16 Jahre alt. Sie sind sehr witzig (funny) und intelligent. Beide hören Musik aus Korea und sehen viele Animes. Mein Freund heiÙt Roberto und kommt aus Italien. Er ist schon siebzehn und ist sehr nett und hübsch. Wir gehen oft ins Kino oder in den Park. Im Sommer gehen wir schwimmen. Wir spielen gerne Videospiele und hören Musik. Mein Lieblingsband ist BTS, aber ich höre auch japanische Musik. Roberto spielt in der Schulband Gitarre und ich singe. Nina malt sehr gern und Valetina hat zwei Hobbys – Lesen und Tanzen.

a) Beantworte die folgenden Fragen.

02 Marks

- i) Wie heißt Marias Freund und wie alt ist er?
- ii) Was macht Maria mit ihren Freund?

b) Richtig oder Falsch? Bitte korrigiere die falschen Sätze. (True or False? Please correct the false sentences.)

03 Marks

- i) Maria ist sechzehn Jahre alt.
- ii) Roberto spielt gern Gitarre.
- iii) Nina und Valentina hören japanische Musik.
- iv) Valentina malt gern.

c) Suche aus dem Text. (Search from the text!)

03 Marks

- i) 2 feminine Nomen
- ii) 2 Hobbys
- iii) 2 Ländernamen

3) Wortschatz

10 Marks

a) Was passt nicht? (Find the odd one out.)

02 Marks

- i) Montag, Mittag, Morgen, Abend
- ii) groß, klein, lang, schnell
- iii) Sessel, Kuli, Lineal, Bleistift
- iv) Wohnzimmer, Regal, Hobbyraum, Küche

b) Was passt?

02 Marks

- i) schlafen: Schlafzimmer
 - ii) 400057: Postleitzahl
 - iii) Lehrer: Beruf
 - iv) Ich: Mein Name
- arbeiten: _____
+919833834567: _____
Musik hören: _____
Sie: _____ Name

c) Wie spät ist es? Schreibe in Wörter. What time is it? Write it in words.

02 Marks

- i) 06:30 PM (offizielle Zeit)
- ii) 04:15 AM (inoffiziell Zeit)
- iii) 08:45 PM (inoffizielle Zeit)
- iv) 07: 31 AM (ofizielle Zeit)

- d) Ergänze das richtige Wort. Fill in the correct word. 02 Marks**
- i) Das ist meine _____, hier lerne ich viele Fächer.
 ii) Das ist die _____, hier kocht meine Mutter das Essen.
- e) Schreibe die Gegenteile. Write the opposites. 02 Marks**
- i) hell X _____ iii) dick X _____
 ii) intelligent X _____ iv) klein X _____
- 4) Schreibe eine Email an deinen/n Freund/in über deine/n Wohnung und benutze folgende Punkte. Nur 8 Sätze. Write an email to your friend about your apartment and use the following points. Only 8 sentences. 05 Marks**
- Wo liegt sie? Wie groß ist sie? Welche Zimmer gibt es? Gibt es einen Balkon? Was gibt es im Wohnzimmer? Was gibt es im Schlafzimmer? Was gibt es in der Küche?
- 5) Grammatik 15 Marks**
- a) Schreibe die richtige Verbform. (Nur 3) Write the correct form of the verb. Only 3. 03 Marks**
- i) Er _____ Filme gern. (sehen)
 ii) _____ Sie Lehrer? (sein)
 iii) Rohit _____ sein Auto sehr schnell!. (fahren)
 iv) Wer _____ bei Siemens? (arbeiten)
- b) Ergänze die Possessivartikel. (Nur 3) Write the Possessive Article. Only 3. 03 Marks**
- i) Das ist Martina und das ist _____ Freundin Anna. (her)
 ii) Ralf, wo ist _____ Wohnung? (your)
 iii) _____ Schule heißt Little Angels Schule. (our)
 iv) Bitte schreiben Sie _____ Adresse hier. (your)
- c) Ergänze die Personalpronomen. (Nur 3) Write the Personal Pronouns. Only 3 03 Marks**
- i) Das Auto ist neu . _____ ist teuer.
 ii) Der Roman ist interessant. Ich kaufe _____.
 iii) Die Lampe ist schön aber _____ brauche sie nicht.
 iv) Warum macht _____ eure Hausaufgabe nicht?
- d) Bilde Fragen. (Nur 3) Form questions. Only 3 03 Marks**
- i) Nein, sie ist Sekretärin von Beruf. iii) Morgen fahre ich nach Berlin.
 ii) Bern liegt in der Schweiz.. iv) Der Mann bringt ihren Sohn mit
- e) Konjugiere das Verb und bilde Sätze. (Nur 3) Conjugate the verb and construct sentences. (Only 3) 03 Marks**
- i) Ihnen / Wie / es / gehen?
 ii) aufstehen / um 6 Uhr / Herr Kaze.
 iii) ich / einen Geschirrspüler / kaufen/ für meine Küche.
 iv) sein / von Beruf / Ram / Lehrer?
- 6) Wie sagt man das auf Deutsch? (Nur 2) How does one say that in German? Only 2 04 Marks**
- i) She buys a book and a pen.
 ii) The Film begins at 6pm.
 iii) Mr Braun is a doctor by profession.

- सूचना : १. सूचना के अनुसार गद्य, पद्य की कृतियों में आवश्यकता के अनुसार आकृतियों में ही उत्तर लिखना अपेक्षित है !
 २. सभी आकृतियों के लिए पेन काही प्रयोग कीजिए !
 ३. व्याकरण विभाग के लिए आकृतियों की आवश्यकता नहीं है !
 ४. शुद्ध स्पष्ट एवं सुवाच्य लेखन अपेक्षित है !

गद्य विभाग : १४ अंक

प्र.१अ. निम्नलिखित पठित गद्यांश पढ़कर दी गई सूचनाओं के अनुसार कृतियों कीजिए :-

०६

बड़ों में जो महत्त्वाकांक्षा होती है, उसी को जब हम क्षुद्रों में देखते हैं तो उसे हम लोभ कह देते हैं। उसी के संबंध में आज एक पुरानी कथा कहता हूँ।

एक था मछुवा, एक थी मछुवी। दोनों किसी झाड़ के नीचे एक टूटी-फूटी झोंपड़ी में अपना जीवन व्यतीत कर रहे थे। मछुवा दिन भर मछलियाँ पकड़ता, मछुवी दिन भर दूसरा काम करती। तब कहीं रात में वे लोग खाने के लिए पाते। ग्रीष्म हो या वर्षा, शरद हो या वसंत, उनके लिए वही एक काम था, वही एक चिंता थी। वे भविष्य की बात नहीं सोचते थे क्योंकि वर्तमान में ही वे व्यस्त रहते थे। उन्हें न आशा थी, न कोई लालसा।

पर एक दिन एक घटना हो गई। मछुवा आ रहा था मछलियाँ पकड़ने। नदी के पास एक छोटा-सा गड्ढा था। उसमें कुछ पानी भरा था। उसी में एक कोने पर, लताओं में, एक छोटी-सी मछली फँस गई थी। वह स्वयं किसी तरह पानी में नहीं जा सकती थी। उसने मछुवे को देखा और पुकारकर कहा - “मछुवे, मछुवे, जरा इधर तो आ।”

मछुवा उसके पास जाकर बोला - “क्या है?”

मछली ने कहा - “मैं छोटी मछली हूँ। अभी तैरना अच्छी तरह नहीं जानती। यहाँ आकर फँस गई हूँ। मुझे किसी तरह यहाँ से निकालकर पानी तक पहुँचा दे।”

मछुवे ने नीचे उतरकर लता से उसको अलग कर दिया। मछली हँसती हुई पानी में तैरने लगी।

कुछ दिनों के बाद उस मछली ने उसे फिर पुकारा - “मछुवे, मछुवे, इधर तो आ।” मछुवा उसके पास गया। मछली ने कहा - “सुनती हूँ, नदी में खूब पानी है। मुझे नदी में पहुँचा दे। मैं तो तेरी तरह चल नहीं सकती। तू कोई ऐसा उपाय कर कि मैं नदी तक पहुँच जाऊँ।”

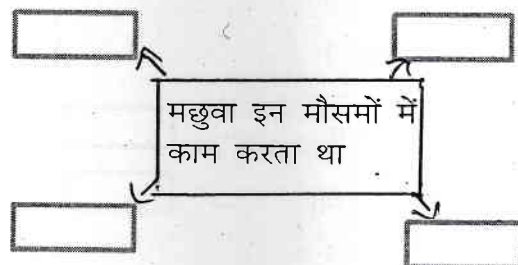
“यह कौन बड़ी बात है।” मछुवे ने यह कहकर एक बर्तन निकाला और उसमें खूब पानी भर दिया। फिर उसने उसी में उस मछली को रखकर नदी तक पहुँचा दिया। मछली नदी में सुरक्षित पहुँच गई और आनंद से तैरने लगी।

कुछ दिनों के बाद उस मछली ने मछुवे को पुकारकर कहा - “मछुवे, तू रोज यहाँ आकर एक घंटा बैठा कर। तेरे आने से मेरा मन बहल जाता है।”

मछुवे ने कहा - “अच्छा।”

१. संजाल पूर्ण कीजिए :-

०२

२. आकृति पूर्ण कीजिए :-

१. मछुवा और मछुवी इसमें ही व्यस्त रहते थे —
२. इसके पास एक छोटासा गड्ढा था —
३. मछुवे ने मछली को इससे अलग कर दिया —
४. मछुव ने इसमें खूब पानी भर दिया —

०२

३. महत्वाकांक्षा का कभी अंत नहीं होता इस विषय पर ४० से ५० शब्दों में अपने विचार लिखिए !

०२

आ. निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लगभग ६० से ८० शब्दों में लिखिए !

०६

१. 'उषा की दीपावली' लघुकथा द्वारा प्राप्त संदेश लिखिए !
२. 'मेरा भला करने वालों से बचाएँ' इस पाठ द्वारा ग्राहकों की वर्तमान स्थिति का चित्रण कीजिए !
३. 'महत्वाकांक्षा और लोभ' पाठ में निहित मानवीय भावों से संबंधित विचार लिखिए !

इ. साहित्य संबंधी सामान्य ज्ञान पर आधारित निम्नलिखित दो प्रश्नों के उत्तर एक-एक वाक्य में लिखिए !

०२

१. महत्वाकांक्षा और लोभ पाठ की विधा लिखिए !
२. डॉ. राजेंद्र श्रीवास्तव जीका जन्म स्थान लिखिए !
३. संतोष श्रीवास्तव जी का जन्म स्थान लिखिए !

पदय विभाग :- १४ अंक

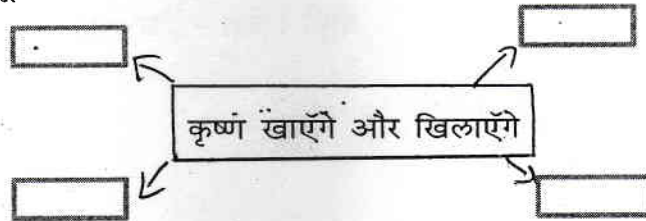
प्र.२.अ. निम्नलिखित पदयांश पढ़कर दी गई सूचनाओं के अनुसार कृतियाँ कीजिए !

०६

बार बार जसुमति सुत बोधति, आउ चंद तोहिं लाल बुलावै
मधु मेवा पकवान मिठाई, आपुन खैहै, तोहि खवाबै !!
हाथहिं पर तोहिं लीन्हे खेलै, नैकु नही धरनी बैठावे !
जल—बासन कर लै जु उठावति याही मै तू तन धरि आवै !!
जलपुट आनि धरनि पर राख्यो, गहि आन्यौ वह चंद दिखावै !
सूरदास प्रभु हँसि मुसक्याने, बार बार दोऊ कर नावै !!

१. संजाल पूर्ण कीजिए !

०२

२. निम्नलिखित शब्दों के समानार्थी शब्द लिखिए !

०२

१. सुत — ____	३. मधु — ____
२. मिठाई — ____	४. धरनी — ____

३. 'चंद्रमा के प्रति बच्चों का आकर्षण' विषय पर अपने विचार ४० से ५० शब्दों में लिखिए ! ०२
- आ. निम्नलिखित मुद्दों के आधार पर 'प्रेरणा' कविता का रसास्वादन कीजिए ! ०६
१. रचनाकार का नाम ! ०१
 २. पसंद की पंक्तियाँ ! ०१
 ३. पसंद आने का कारण ! ०२
 ४. कविता की केंद्रीय कल्पना ! ०२

अथवा

- 'पंद्रह अगस्त' कविता का रसास्वादन कीजिए ! ०६
- इ. साहित्य संबंधी सामान्य ज्ञान पर आधारित निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर एक-एक वाक्य में लिखिए ! ०२
१. संत दादू दयाल जी का जन्म स्थान लिखिए !
 २. संत सूरदास जी की प्रमुख दो कृतियों के नाम लिखिए !
 ३. पंद्रह अगस्त कविता की विधा लिखिए !

विशेष अध्ययन — ०६ अंक

- प्र.३. निम्नलिखित गद्यांश पढ़कर दी गई सूचनाओं के अनुसार कृतियाँ कीजिए ! ०६

एक : इतना परेशान क्यों लग रहा है ?

दो : क्या बताऊँ, खेती करने के लिए मैंने अपना घर बेच दिया। उससे जो पैसे आए उन पैसे को लेकर शहर गया और अच्छी फसल के लिए कीटनाशक दवाइयाँ लेकर आया लेकिन उससे भी कुछ फायदा नहीं हुआ। बारिश तो समय पर आती नहीं। लगता है, कहीं गलत निर्णय तो नहीं ले लिया मैंने !

तीन : मुन, द्यूबवेल क्यों नहीं लगवा लेता ?

दो : द्यूबवेल लगवा तो लूँ लेकिन बिजली आए तब न और पानी का स्तर भी तो कितना नीचे चला गया है।

एक : तो क्या करेगा तू अब ? और तेरे हाथ में ये छाले कैसे पड़ गए ?

दो : मैंने सोच लिया है, मैं भी जल्दी फसल उगाने के लिए बाकी किसानों की तरह ज्यादा-से-ज्यादा कीटनाशक डालूँगा अपनी फसल में। प्रयत्न करने में क्या हर्ज है।

तीन : पागल मत बन ! भूल गया कमलेश को ! यही सब इस्तेमाल करने की वजह से उसके हाथ जल गए थे और आर्थिक हालत भी खराब हो गई थी। कर्जा लिया, वक्त पर नहीं दे पाया तो तंग आकर उसने आत्महत्या कर ली। जरा सोच अगर तुझे कुछ हो गया तो तेरे परिवार का क्या होगा ? बच्चों का क्या होगा ?

दो : लेकिन मैं करूँ तो करूँ क्या ? कभी बाढ़ आ जाती है, कभी सूखा पड़ता है, कभी तूफान आ जाता है। अगर यह बारिश समय पर हो जाए तो हमारी आधी मुश्किलें हल हो जाएँ।

गीत-(३)

काले मेघा ! काले मेघा ! पानी तो बरसाओ,
काले मेघा ! काले मेघा ! पानी तो बरसाओ,

दृश्य-७

पति : आज भी, एक भी मछली नहीं फँसी ।

पत्नी : ऐसा कब तक चलेगा ? घर में एक पैसा जो नहीं है । आज भी बच्चों को सिर्फ पानी पिलाकर सुलाना पड़ा ।

पति : मैं क्या करूँ ? जब से नदी के किनारे वह प्लांट लगा है, वे प्लांट सारा जहरीला कैमिकल पानी में बहा देते हैं, जिसकी वजह से सारी मछलियाँ मर गईं ।

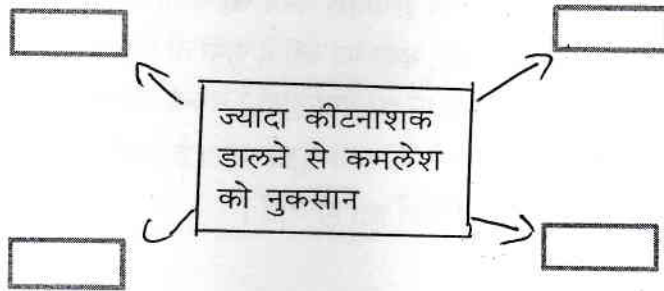
पत्नी : तो आप नदी के दूसरे पार क्यों नहीं चले जाते ?

पति : वहाँ भी यही हाल है । वहाँ भी उद्योगों की वजह से मछलियाँ खत्म हो गई हैं और अगर किसी ने पकड़ लिया तो अलग मुसीबत । (अपने भाई से) भाई साहब, हम दोनों आपके साथ आपके गाँव चलते हैं । हम जंगल में काम कर लेंगे । कम-से-कम बच्चों को भूखा तो नहीं सुलाना पड़ेगा ।

भाई : कौन से जंगल ? कैसे जंगल ? हमने विकास के नाम पर सारे जंगल काट दिए, अब वहाँ कुछ नहीं बचा । जिन पेड़ों के सहारे हम रहते थे; वे पेड़ ही नहीं रहे, जिन जानवरों पर हम खाने, कपड़े और दूध के लिए निर्भर थे, वे जानवर नहीं रहे । हमारे खेत जला दिए, नदियाँ गंदी कर दीं । अब वहाँ कुछ नहीं बचा छोटे ! सिर्फ धुआँ है धुआँ, फैक्ट्रियों के कारखानों से निकलता हुआ धुआँ जिसने पूरे परिसर को प्रदूषित कर रखा है ।

१. संजाल पूर्ण कीजिए !

०२

२. कारण लिखिए ०२
१. किसान ट्यूबवेल नहीं लगा पाता कारण —
.....
 २. नदी की सारी मछलियाँ मर गई कारण —
.....
३. बंजर होती जा रही खेती को बचाने के उपाय अपने शब्दों में ४० से ५० शब्दों में लिखिए ! ०२

व्यावहारिक हिंदी — १० अंक

- प्र.४.अ. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक प्रश्न का उत्तर ८० से १०० शब्दों में लिखिए ! ०४
१. रेडियो और टेलिविजन के लिए समाचार प्राप्त करने के साधन लिखिए !
 २. निम्नलिखित मुद्दों के आधार पर हिंदी में रोजगार की संभावनाओं का वर्गीकरण करते हुए तालिका बनाइए !
१. मनोरंजन २. विज्ञापन ३. अनुवाद ४. अंतर्राष्ट्रीय
- आ. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक प्रश्न का उत्तर १०० शब्दों में लिखिए ! ०६
१. अकाल से उपजी गंभीर स्थितियों विषय पर समाचार लेखन कीजिए !
 २. 'जिंदगी के साथ भी, जिंदगी के बाद भी' यह विज्ञापन आप रेडियो के लिए नए तरीके से तैयार कीजिए !

व्याकरण विभाग — ०६ अंक

- प्र.५.अ. कोष्ठक की सूचना के अनुसार किन्हीं दो वाक्यों का कालपरिवर्तन करके वाक्य फिर से लिखिए ! ०२
१. क्रेडिट कार्डवाला विवरण भेज रहा है !
(सामान्य वर्तमानकाल में बदलिए !)
 २. डॉट खाने के बावजूद वह मुस्कराता है !
(अपूर्ण भूतकाल में बदलिए !)
 ३. वह इनसे अपनी पढ़ाई करता है !
(सामान्य भविष्यकाल में बदलिए !)
- आ. निम्नलिखित मुहावरों में से किन्हीं दो मुहावरों का अर्थ लिखकर वाक्यों में प्रयोग कीजिए ! ०२
१. कदम बढ़ाना !
 २. एक आँख से देखना !
 ३. गले का हार होना !
 ४. तितर-बितर होना !
- इ. निम्नलिखित किन्हीं दो वाक्यों को शुद्ध करके वाक्य फिरसे लिखिए ! ०१
१. बबलू की खूशी का ठेकाना न था !
 २. मैं फिल्म देखने जाता है !
 ३. मछुआ की स्त्री ने जो कुछ किया वह ठीकी किया था !

M.L.DHANUKAR COLLEGE OF COMMERCE
TERMINAL EXAMINATION 2022-2023

SUBJECT:- INFORMATION TECHNOLOGY
CLASS:- F.Y.J.C.

TIME:-90 MINS
MARKS:-50

Q.1. Fill in the blanks:-

05M

1. RDBMS stands for _____.
2. _____ consists of columns and rows.
3. _____ collection of interrelated data.
4. 1 ExaByte(EB) is _____.
5. _____ is also called end-users programs.

Q.2. True or False:

05M

1. INT is used for storing integers.
2. DDL stands for Data Definition Language.
3. Machine controls all the operations inside a computer.
4. Home option is used for quick search of the application.
5. Client- Server is a design of the computer network.

Q.3. Multiple choice questions (one answer):-

10M

1. _____ is a growing list of records, called blocks, which are linked using cryptography.
a. Big data b. Blockchain c. machine learning d. cloud computing
2. _____ are responsible for ensuring that networks are watertight.
a. Web Designer b. Software Developer c. DataBase Manager
d. Information Security Analyst
3. _____ translates network address into terms understood by humans and vice-versa.
a. Protocol b. Transmission Control Protocol & Internet Protocol
c. Domain Name System d. Dynamic Host Configuration
4. ARPANET stands for _____
a. Advanced Research Projects Agency Network
b. Advanced Research Projected Area Network
c. Advanced Research Projects Access Network
d. Advance Recovery Project Areas Network
5. A communication medium used for _____ is Telephone Network or Satellite Network
a. Computer Network b. Local Area Network c. Wide Area Network
d. Internet Service Provider
6. A _____ is a software for creating and managing databases.
a. Database b. Direct Banking c. Database transfer
d. Database management System
7. _____ holds a fixed length string.
a. CHAR b. VARCHAR c. INT d. DECIMAL

8. _____ describes the method of storing and retrieving data.
 - a. model
 - b. Data model
 - c. relational data model
 - d. relationship
9. _____ is a field in one table that refers to the primary key in another table.
 - a. Key
 - b. Foreign Key
 - c. Primary Key
 - d. Table
10. _____ is used to control user access in a database.
 - a. Data Manipulation Language
 - b. Data Connect language
 - c. Data Definition Language
 - d. Data Control Language

Q.4. Multiple choice questions(select two answer):-

10M

1. Windows is a series of _____ that are designed by _____.
 - a. Google
 - b. Microsoft
 - c. Operating System
 - d. Portable
2. The main function of input devices is to _____ and _____ into a computer system.
 - a. Software
 - b. Hardware
 - c. Data
 - d. Direct Commands
3. There are two types of memory _____ and _____.
 - a. Primary Memory
 - b. Random Access Memory
 - c. Secondary Memory
 - d. Read Only Memory
4. A table consists of information which stored under different headings, called as _____ or _____.
 - a. Columns
 - b. Table
 - c. Rows
 - d. Fields
5. Database Designer decides the name of the _____ and _____ of columns.
 - a. Schema
 - b. Table
 - c. Fields
 - d. Titles

Q.5. Multiple choice questions(select three answer):-

06M

1. Database Management System stores data in such a way that it becomes easier to _____, _____ and _____.
 - a. Retrieve
 - b. Hierarchical
 - c. Manipulate
 - d. Update Information
 - e. Network
2. ITES, also called as _____ or _____ or _____.
 - a. Local Area Network
 - b. Wide Area Network
 - c. Remote Services
 - d. Tele-Working
 - e. Web Enabled services

Q.6. Match the following:-

04M

Column A	Column B
1. Internet	a. Raw facts
2. RAM	b. connecting millions of computer
3. Data	c. extracts data from a table
4. SELECT	d. Volatile Memory

Q.7. Answer the following(any 5):

10M

1. What is Database and DBMS?
2. Write down properties of Transaction.
3. Write advantages of DBMS.
4. Explain concept of hardware and software.
5. Explain Network Architecture.
6. Write down recent trends in IT.
7. What is computer and computer system.
8. Explain types of relationships in Relational Database Design.

कृती.१. खालील पठित गद्य उता—याच्या आधारे दिलेल्या सुचनेनुसार कृती करा.

०२

१. चौकटी पूर्ण करा.

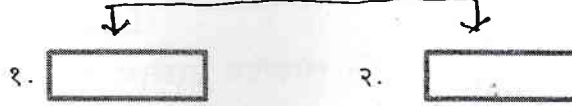
१. सध्याच्या काळात दुर्मीळ झालेली गोष्ट —

२. उता—यात उल्लेखलेले श्रेष्ठ कथालेखक —

२. आकृतिबंध पूर्ण करा.

०२

१. निष्ठावंत वाचकाला लेखकाने दिलेली आश्वासने

माझ्या हाती पुस्तक देताना त्यानं त्यावरून मंथन अलगद हात फिरवला. मी त्याला म्हणालो, “कसलीही काळजी करू नका. माझ्या घरीसुद्धा तुमच्या पुस्तकाला माहेरी आल्यासारखंच वाटेल. त्याला सासुरवास सहन करावा लागणार नाही. ते अगदी ‘योग्य स्थळी’ तुम्ही देत आहात.” तो हसला. त्याचं समाधान झालं असावं. मी म्हणालो, “एका संस्कृत सुभाषितात म्हटलं आहे, ‘मूर्खहस्ते न दातव्यम् एवं वदति पुस्तकम्’ मूर्खांच्या हाती मला देऊ नका, असं पुस्तकाचं म्हणणं आहे. माझ्या हाती ते देताना तुम्हांला माझ्या शहाणपणाबद्दल शंका आली नाही ना?” आता तो खळखळून हसला आणि म्हणाला, “अहो, दुधानं तोंड पोळल्यामुळं मी ताक फुंकून पितो आहे. काही दिवसांपूर्वी एका कवीनं माझी दोन पुस्तकं नेली. मी पंधरा दिवस वाट पाहिली. पुस्तकं मागायला गेलो तेव्हा त्यानं चक्क कानावर हात ठेवले. आपण पुस्तकं आणलीच नाहीत असं त्याचं म्हणणं आहे. आता काय करणार? पुस्तकं गिळंकृत करणं म्हणजे माझ्या दृष्टीनं भयानक प्रकार आहे. तेव्हापासून मी ठरवून टाकलं, की प्रत्यक्ष परमेश्वर आला तरी त्याला पुस्तक द्यायचं नाही. माझी पुस्तकं हीच माझी अपत्यं. वाचायला भरपूर ग्रंथ असले तर मी जन्मठेपेची शिक्षासुद्धा आनंदानं सहन करीन; पण पुस्तकं नसतील तर राजवाडासुद्धा मला स्मशानासारखा वाटेल.” सहज माझ्या मनात विचार आला— असे निष्ठावंत वाचक आता दुर्मीळ झाले.

परवा मी बी. ए. च्या वर्गातल्या वाङ्मय विषयांच्या विद्यार्थ्यांना प्रश्न विचारला, “जी. ए. कुलकर्णीचा एखादा कथासंग्रह तुम्ही वाचला आहे काय? संग्रह जाऊदया, या लेखकाची एखादी कथा तरी तुमच्या वाचनात आली आहे काय?” साहित्य या विषयाचे रसिक विद्यार्थी—विद्यार्थिनी माना खाली घालून बसले होते. कदाचित जी. ए. कुलकर्णी हे नावसुद्धा त्यांना फारसं परिचित नव्हतं. मी निराश झालो. एका आधुनिक श्रेष्ठ कथालेखकाचं नावही सुशिक्षितांच्या, अभ्यासकांच्या कानापर्यंत पोहोचलं नाही या कर्माला काय म्हणावं?

३. 'निष्ठावंत वाचक आता दुर्मीळ झाले आहेत' हे विधान स्पष्ट करा.
किंवा

३. पूस्तकांविषयीचा लेखकाचा दृष्टिकोन तुमच्या शब्दांत लिहा.

कृती.२री. खालील पठित गद्य उता-याच्या आधारे दिलेल्या सुचनेनुसार कृती करा.

१. चौकटी पूर्ण करा.

१. उषावहिनीच्या आयुष्यातील महत्त्वाचा टप्पा -

२. उषावहिनीनी इतक्या वेळा आरशात पाहिले -

३. मुंबई दूरदर्शन सुरू झाल्यानंतर सर्वात लोकप्रिय ठरलेला कार्यक्रम -

४. उषावहिनीनी घराबाहेर मिळालेली एक गोष्ट -

उषावहिनीनी एकशेबावन्नाव्यांदा आरशात पाहिलं. वळून-वळून सर्व कोन साधून पाहिलं. चार पावलं भराभरा मागे जाऊन, चार पावलं भराभरा पुढे येऊन स्वतःला पाहिलं. आरशातल्या स्वतःच्या प्रतिबिंबावर त्या फारशा खूश नव्हत्या. ब्युटी पार्लरमधून आलेल्या वनिताने आपल्या कौशल्याची कमाल केली होती; पण तरीही वय फारसं लपत नव्हतं. टीव्हीची गाडी चारला येणार होती. उषावहिनीनी घड्याळाकडे पाहिलं. अजून तब्बल साडेसहा मिनिट बाकी आहेत. 'काय मेलं हळूहळू चालतं हे घड्याळ!' त्या पुटपुटल्या.

आज त्यांच्या आयुष्यातला एक महत्त्वाचा टप्पा. 'वहिनीच्या सल्ल्या'चा शेवटचा कार्यक्रम. तोही थेट प्रक्षेपणाचा. मुंबईला दूरदर्शन सुरू झालं, त्यानंतर आजतागायत चालू असलेला एकमेव असा सर्वात लोकप्रिय कार्यक्रम 'वहिनीचा सल्ला'. वयोमानानुसार निवृत्त व्हावेच लागणार, म्हणूनच केवळ कार्यक्रम संपत होता. उषावहिनीना अठ्ठावन्न वर्षं पूर्ण होत होती, तर कार्यक्रमाने विशी गाठली होती. आजचा हा शेवटचा आणि खास महत्त्वाचा कार्यक्रम दूरदर्शनच्या स्टुडिओमधून काढून शिवाजी मंदिरमध्ये ठेवला होता. समाजातल्या अनेक मान्यवर व्यक्ती आज निमंत्रित होत्या. उषावहिनीचा सत्कार होणार होता.

उषावहिनीनी एकशेचौपन्नाव्यांदा घड्याळाकडे पाहिलं. तीन वाजून चौपन्न मिनिट, वीस संकट. एक निःश्वास टाकून त्यांनी डोळं मिटले. गेल्या वीस वर्षांतल्या किती कडगांड आठवणी! कडू चव घगतल्या आठवणींची. गोड आठवणी दूरदर्शनच्या मंदर्भातल्या. कौतुक, नावलौकिक, यश सर्व मिळालं, ते घराबाहेर.

जगातल्या, म्हणजे महाराष्ट्रात जेवढं जग सामावलेलं आहे त्यातल्या हजारो व्यक्तींना वहिनीनी सल्ले दिले होते. 'जोडा, जुळवा, जमवून घ्या'. ह्या वीस वर्षांत त्यांनी हंडाभर फेविकॉल, दोन-चार मैल लांबीच्या चिकटपट्ट्या, शंभर एक किलो डिक आणि पाच-सात बरण्या च्युइंग गम वापरलं असेल. 'आला प्रॉब्लेम समोर, की लाव त्याला चिकटपट्टी' हेच तर होतं. त्यांच्या कार्यक्रमाच्या यशस्वितेचं रहस्य.

उषावहिनीनी एक दीर्घ सुस्कारा सोडला.

...हॅSS! वीस वर्षांत उभारलेल्या ह्या रंगीबेरंगी पोकळ बुडबुड्यांचा आजचा अंतिम दिवस.

२. 'स्त्रीने स्वतःच्या आत्मसन्मानाला जपले पाहिजे या विषयी तुमचे विचार लिहा.

०४

किंवा

२. 'वहिर्नीचा सल्ला' सुसाट वाटण्याची तुम्हाला समजलेली कारणे लिहा.

कृती.३री.अ. पुढील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

०४

१. आकृतिबंध पूर्ण करा.

१. कवीची मानसिक स्थिती सावरण्यासाठी मदतगार ठरलेले —

०१

२. मरणाच्या धारेत कवीला मिळालेला आसरा —

०१

३. "शब्दांचा उतराई होण्याची माझी पात्रता नाही", हे दर्शवण्यासाठी कवी स्वतःला हे म्हणवतो....मी..... १.

०२

२.

आकान्ताने हाका घातल्या माझ्या
तेव्हा तेव्हा शब्दच धावून आले,
माझ्या निरुत्तर निखान्यांना
माउलीने घ्यावे तसे पोटाशी घेतले.

डोळ्यांपुढे अंधारून आले तेव्हा
शब्दांच्याच उजेडाने हात दिला,
एखादी आठवण आग घेऊन धावली
तेव्हाही शब्दांनीच हल्ला झेलला...

चिडून चिडून सांडत होते ऊन
तेव्हाही शब्दांनीच सावली धरली,
दिवसाही दाटायचा अंधार तेव्हा
शब्दांनीच हातात बिजली दिली.

जगून देणारे काही विसरायचे होते
तेव्हाही शब्दांनीच तोल सावरला,
मरणाच्या धारेत सापडलो तेव्हा
शब्दांनीच माझ्याकडे किनारा सरकवला

काहीही नव्हते हार्ता, वाट स्वतःचीच भीती
तेव्हाही शब्दांनीच पाठीवर हात ठेवला,
कधी वाऱ्याने टाळले, कधी निवाऱ्यांनी टाळले
तेव्हाही शब्दांनीच उरात आश्रय दिला.

मी भिकारी : मी शब्दांना काय देऊ ?

मी कर्जदार : शब्दांचा कसा उतराई होऊ ?

मी शब्दांत शिरलो आणि स्वतःला वाचविले :

जहर मी प्यालो आणि शब्दांनी ते पचविले.

(स्वप्नसंहिता)

२. 'शब्द म्हणजेच कवीचे सामर्थ्य' हे विधान स्पष्ट करा.

०४

किंवा

शब्दांला शस्त्रांची धार असते असे म्हणतात या विषयी तुमचे मत लिहा.

ब. खालीलपैकी कोणत्याही एका काव्यपंक्तीतून व्यक्त होणारा अर्थ लिहा.

०४

१. "दिवसाही दाटायचा अंधार तेव्हा शब्दांनीच हातात.....बिजली दिली"
या काव्यपंक्तीतून व्यक्त होणारा अर्थ लिहा.

२. 'झाडांच्या मनात जाऊ' पानाचे विचार होऊ' या काव्यपंक्तीतून व्यक्त होणारा
अर्थ लिहा.

कृती.४थी.अ. खालील नाट्य उता-याच्या आधारे दिलेल्या सुचनेनुसार कृती करा.

०४

१. योग्य पर्याय निवडा.

अ. हे प्रयोगक्षम साहित्यप्रकार आहेत.

१. नाटक कथा २. नाटक, एकांकिका ३. नाटक ललित ४. नाटक काव्य

ब. यांना 'भारतीय नाट्यकलेचे जनक' असे म्हणतात.

१. भरतमुनी २. योगऋषी ३. रविंद्रनाथ ४. कालिदास

क. नाटक ही दृक्-श्राव्य कला आहे कारण.....

१. खूप पात्रे त्यात सहभागी २. डोळ्यांनी पाहून कानांनी ऐकता येते
३. दिग्दर्शक कथालेखक असतो ३. नृत्य, संगीत याचा अविष्कार असतो.

ड. हा नाटकाचा प्राण आहे.

१. नाट्य २. लेखन ३. कलाकार ४. संगीत

नाट्य म्हणजे...

नाट्य हा नाटकाचा प्राण आहे. एखाद्या प्रसंगामध्ये जेव्हा कल्पनेपलीकडील बदल आकस्मिकरीत्या घडतो, तेव्हा नाट्य निर्माण होते. हा बदल आश्चर्यकारक असतो, खळबळजनक असतो. त्यामुळे वाचकाला, प्रेक्षकाला अनपेक्षित थक्का बसतो. कधी तो सुखद असतो तर कधी दुःखद असतो. निसर्गात आणि मानवी जीवनात असे 'नाट्य' प्रहायला मिळते. त्याचेच प्रतिबिंब नाटकात दिसून येते.

नाटक म्हणजे...

लेखकाने लिहिलेले नाटक हे कलाकारांनी सादर करायचे असते. चित्र किंवा शिल्प हे घडताच दिसू लागते, पण नाटक हे प्रत्येक वेळी करून दाखवावे लागते. नाटक हे दृक्-श्राव्य असल्याने ते लिहिणारे, त्याचा प्रयोग करणारे, प्रत्यक्ष अभिनय करणारे, तंत्रज्ञ आणि तो प्रयोग पाहणारे अशा सगळ्यांच्या समन्वयावर आणि सहकार्यावर नाटकाच्या प्रयोगाची सफलता अवलंबून असते. नाटक हा कथा, कादंबरी, कविता याप्रमाणे एक साहित्यप्रकार आहे. यामध्ये अभिनेता किंवा अभिनेत्री अभिनय करत असतात. लेखकाने लिहिलेले संवाद अभिनेत्यांमार्फत प्रेक्षकांपर्यंत पोहोचवले जातात. मुळात नाटक हा 'दृक्-श्राव्य' साहित्यप्रकार आहे. ते ऐकता, पाहता व वाचता येते. नाट्यवाचनातून अन्य साहित्यप्रकारांप्रमाणे आपल्याला नाटकाचा आनंद घेता येतो. नाटक रंगमंचावर सादर करता येते.

भारतात प्राचीन काळापासून नाट्यकला अस्तित्वात होती. भरतमुनी यांना 'भारतीय नाट्यकलेचे जनक' असे म्हणतात. नाटकाविषयी सखोल माहिती करून देणारा 'नाट्यशास्त्र' हा ग्रंथ त्यांनी लिहिला. त्यांच्या मते, 'नाटक हे मानवी जीवनातील निरनिराळ्या अवस्थांचे, घटनांचे, प्रसंगांचे, त्यांतील वेगवेगळ्या भाव-भावनांचे, वृत्ती-प्रवृत्तींचे व लोकव्यवहारांचे अनुकरण करणारे चित्रण आहे.'

'मानवी जीवनात अवतीभवती घडणाऱ्या अनेक नाट्यमय प्रसंगांतून, घटनांमधून, जाणवणाऱ्या माणसामाणसांतील गुण-अवगुणांमधून त्यांच्यातील भावनांची आंदोलने, वास्तवाधारित परंतु काल्पनिक कथानकात

→ पुढे पहा

गुंफून, ते उत्तम संवादलेखनातून, दिग्दर्शकाच्या मार्गदर्शनाखाली, कलाकारांच्या अभिनयाद्वारे, तंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने रंगमंचावर प्रेक्षकांसमोर सादर करणे म्हणजे 'नाटक' होय.

नाटक पाहणे म्हणजे फक्त

औट घटकेची करमणूक नाही.

कधी हसवणारा, सुखावणारा,

कधी रडवणारा, दुखावणारा,

कधी अंगावर धावणारा,

कधी सारं मन सोलवटणारा,

कधी बेभान करणारा,

कधी आपल्याच मनाचा तळ धुंडाळणारा,

असा हा नाटकाचा खेळ.

नाटक हा लेखक, दिग्दर्शक, कलाकार, तंत्रज्ञ यांच्या साहाय्याने रंगभूमीवर सादर होणारा आणि त्याचप्रमाणे नाट्यगृहात समूहाने एकत्रितरीत्या आस्वाद घेता येईल असा कलाप्रकार आहे. नाटक हे जीवनाचे चित्र असते आणि ते कलाकारांच्या माध्यमातून सादर केले जाते. डोळ्यांनी पाहायचे आणि कानांनी ऐकायचे म्हणून ही दृक्-श्राव्य कला आहे. नाटक हे सांघिक कार्य आहे.

ब. 'हसवाफसवी' या नाटकाच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा. ०४

१. थोडक्यात वर्णन करा.

अ. कृष्णराव यांच्या सत्काराचे स्वरूप

किंवा

कृष्णराव यांनी कर्जतपर्यंत केलेला प्रवास

कृती.५वी. सूत्रसंचालन व रेडिओजॉकी या उपयोजित लेखन घटकांच्या आधारे सुचनेनुसार कृती करा.

अ. थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) ०८

१. आरजे एक संवादी व्यक्तिमत्व स्पष्ट करा.

२. रेडिओजॉकीच्या कामाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

३. सूत्रसंचालन करताना कोणकोणत्या गोष्टीची काळजी घ्यावी.

४. सूत्रसंचालन— एक वलयांकित व्यवसाय हे विधान स्पष्ट करा.

कृती.६वी.अ. खालील वाक्यातील काळ ओळखा. ०४

१. या वयातही ठणठणीत प्रकृती आहे माझी []

२. माझ्या हाती पुस्तक देताना त्यानं त्यावरून मायेनं हात फिरविला होता. []

३. आणखी काही वर्षांनंतर मामू या शाळेतून सेवानिवृत्त होणार! []

४. उषा वहिनी नेहमीप्रमाणे पर्स घ्यायला जातील []

ब. खालील वाक्यप्रचाराच्या अर्थाचा योग्य पर्याय निवडून लिहा.

०२

१. हात देणे —

अ. साथ देणे

ब. नमस्कार करणे

क. जवळ बोलविणे

२. धावून येणे —

अ. मदतीस येणे

ब. पळत येणे

क. धाप टाकणे

MLDC-TE-FYJC-17122022/1200-200/MS-50

Q.1.A. Select and write the most appropriate answer from the following given alternatives for each question. 05

- i. If $A = \{1, 2, 3, 4\}$, $B = \{3, 4, 5, 6\}$, then $n(A \cap B) =$ _____
 (A) 4 (B) 2 (C) 3 (D) 0
- ii. Complex conjugate of $\sqrt{3} - i$ is _____
 (A) $\sqrt{3} + i$ (B) $-\sqrt{3} - i$ (C) $-\sqrt{3} + i$ (D) $\sqrt{3}$
- iii. For a G.P. if $a = 7$, $r = -3$, then $t_4 =$ _____
 (A) 198 (B) -198 (C) 189 (D) -189
- iv. If $P_{30} = D_x$, then x is _____
 (A) 30 (B) 2 (C) 3 (D) 20
- v. If $Q_1 = 5$, $Q_3 = 16$, then quartile deviation is _____.
 (A) 11 (B) -11 (C) 5.5 (D) -5.5

B. State whether the following statements are true or false 04

- i. The value of the determinant changes in sign if any two rows are interchanged.
- ii. $(A \cup B)^1 = A^1 \cup B^1$
- iii. In positively skewed distribution, Mean > Median > Mode
- iv. $Q_1 > Q_2 > Q_3$

C) Fill in the following blanks : 04

- i. The value of $i^{20} =$ _____
- ii. If variance = 16, then standard deviation = _____.
- iii. Skewness is a lack of _____ of frequency distribution.
- iv. If $Q_x = P_{50}$, then $x =$ _____.

Q.2.A) Attempt **any Seven** of the following questions : 21

- i) If $(x + \frac{1}{3}, y - 1) = (\frac{1}{3}, \frac{3}{2})$,
 Find x and y
- ii) Express the following in the form $a + ib$, $a, b \in \mathbb{R}$, $i = \sqrt{-1}$

$$\frac{i(4 + 3i)}{1 - i}$$
- iii) For the following G.P., find S_n .
 3, 6, 12, 24,

- iv) Examine the consistency of the following equations

$$5x - y - 1 = 0$$

$$2x - y + 3 = 0$$

$$7x - 2y + 2 = 0$$

- v) Calculate D_9 of the following distribution

Length (in inches)	0 - 20	20 - 40	40 - 60	60 - 80	80 - 100	100 - 120
No. of units	1	14	35	85	90	15

- vi) Given below is the information about marks obtained in Mathematics and Statistics by 100 students in a class. Which subject shows the highest variability in marks ?

	Mathematics	Statistics
Mean	20	25
S.D.	2	3

- vii) For a frequency distribution $Q_3 - Q_2 = 90$ and $Q_2 - Q_1 = 120$, find Sk_b

- vii) Following table gives income (X) and expenditure (Y) of 25 families.

Y \ X	200 - 300	300 - 400	400 - 500
200 - 300	III 1	II 1	1
300 - 400	-	III	II 1
400 - 500	-	-	II

- (i) Construct bivariate frequency distribution table.
(ii) Find marginal distribution of income
(iii) Find marginal distribution of expenditure
- ix. Solve the following quadratic equation :
 $8x^2 + 2x + 1 = 0$
- x. For the following data of daily expenditure of families (in Rs.), compute the expenditure below which 75% of the families include their expenditure.

Daily expenditure (in Rs.)	350	450	550	650	750
No. of families	16	19	24	28	13

- B) Attempt any Four of the following questions.

- i) There are 260 persons with a skin disorder. If 150 had been exposed to the Chemical A, 74 to the Chemical B and 36 to both Chemical A and B, find the number of persons exposed to

- (i) Chemical A but not Chemical B
(ii) Chemical A or Chemical B

ii) Find $\sum_{r=1}^{r=n} \left(\frac{1+2+3+4+\dots+r}{r} \right)$

iii) Solve the following equations using Cramer's rule

$$\begin{aligned} 2x - y + z &= 1 \\ x + 2y + 3z &= 8 \\ 3x + y - 4z &= 1 \end{aligned}$$

iv. Compute the variance and S.D.

X	1	3	5	7	9
F	5	10	20	10	5

v. For a distribution mean=100 ,mode=127 and SD=60.Find the Pearson coefficient of skewness SK_p .Interpret the result.

vi. Two dice are thrown simultaneously 25 times. The following pairs of observations are obtained :

- (2, 3), (2, 5), (5, 5), (4, 5), (6, 4),
- (3, 2), (5, 2), (4, 1), (2, 5), (6, 1),
- (3, 1), (3, 3), (4, 3), (4, 5), (2, 5),
- (3, 4), (2, 5), (3, 4), (2, 5), (4, 3),
- (5, 2), (4, 5), (4, 3), (2, 3), (4, 1)

Prepare a bivariate frequency distribution table for the above data.

MLDC-TE-FYJC-16122022/1200-200/OCM-50

- Q.1.A. Answer in One sentence : 05
1. What is Quasi Partner ?
 2. What is meant by Small Scale fixed retailers ?
 3. State the examples of Traditional Small Scale Industry.
 4. What is mall ?
 5. What do you mean by Import trade ?
- Q.1.B. Give a word / phrase / term which can substitute each of the following statements 05
1. An aid to trade which creates time utility.
 2. A shop where all goods are available at same price.
 3. An industry using power with less than 50 employees.
 4. The motto of the co-operative society.
 5. A partner who gives his name to partnership firm.
- Q.1.C. Select the correct option from the bracket. 04
Group A	Group B
1. _____	Does not exceed Rs.25 lakhs
2. Wholesaler deals in _____	_____
3. _____	Selling of goods and services to foreign customer
4. Minimum 10 and maximum no limit
(Co-operative Society, Export Trade, Large quantity. Micro manufacturing sector)	_____
- Q.2. Explain the following terms / concepts **(Any 2)** 04
1. Karta
 2. Small Scale Industry
 3. Letter of Credit
 4. Non-Economic Activity
- Q.3. Distinguish between **(Any 2)** 08
1. Sole Trading Concern and Partnership Firm
 2. Private Company and Public Company
 3. Business and Profession.
- Q.4. Answer in brief **(Any 2)** 08
1. What is Primary Industry ? Explain the types of it ?
 2. Explain the importance of small scale industries ?
 3. Explain the features of Departmental Stores ?
- Q.5. Justify the following statements **(Any 2)** 08
1. There is separation of ownership and management in Joint Stock Company.
 2. Wholesaler performs various marketing function.
 3. Transport creates place utility.
- Q.6. Answer the following **(Any 2)** 08
1. Explain the import procedure in detail ?
 2. Explain the features of Co-operative Society ?

MLDC-TE-FYJC-17122022/1200-200/SP-50

- Q.1.A. Answer in One sentence : 05
- 1) What is the tenure of Managing Director ?
 - 2) Which document contains the aims and objectives of the company ?
 - 3) What is Corporate Identity Number (CIN) ?
 - 4) How many member/s can be there in a one person company ?
 - 5) A Cultural Club is an example of which type of organization ?
- Q.1.B. Give a word / phrase / term which can substitute each of the following statements. 05
- 1) The organization with distinct feature of separate ownership and management.
 - 2) End of membership of a person.
 - 3) Document which contains rules and regulation for internal management.
 - 4) The Birth Certificate of a company.
 - 5) The person who have entered into an agreement of partnership.
- Q.1.C. Select the correct option from the bracket : 04
Group A	Group B
1. _____	First Director
2. Minor	_____
3. Liability Clause	_____
4. Incorporated Outside India	_____
- (Foreign company, Details of liability of members, Cannot become a member of a company, Appointed by Promoter)
- Q.2. Explain the following terms / concepts **(Any 2)** 04
1. Loyalty
 2. Dormant Company
 3. Member
 4. Causal Vacancy of a Director
- Q.3. Distinguish between **(Any 2)** 08
1. Managing Director and Manager
 2. Memorandum of Association and Articles of Association.
 3. Sole Trading Concern and Joint Hindu Family Business.
- Q.4. Answer in brief **(Any 2)** 08
1. Explain the functions of a Secretary ?
 2. What are the contents of prospectus ?
 3. State the powers of the Directors ?
- Q.5. Justify the following statements **(Any 2)** 08
1. Transfer of shares results in termination of membership.
 2. Pro-term Secretary is helpful to the company.
 3. A personal secretary is appointed by busy individuals.
- Q.6. Long answers **(Any 1)** 08
1. Explain the features of Joint Stock Company ?
 2. Explain the role of Company Secretary ?

एकादशी कक्षा।
विषय: - संस्कृतम्

डहाणूकरमहाविद्यालय:
गुणा: - 50

प्रथम: विभाग: - सुगम संस्कृतम् (04)

प्र.1) अ) चिह्नयोः अर्थं लिखत।

(2)

प्र. 1) आ) व्यावहारिकशब्द -मञ्जूषायाः शब्दान् चित्वा उचित स्तंभे लिखत। (5 तः 4) (2)

रूग्णालयः	वस्तालयः

(युतकम्, तापमापिका, स्वेदकः, दर्वी, रूग्णः))

द्वितीयः विभागः - गद्यम् । (14)

प्र.2) अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत।

अस्ति देऊलाख्यो ग्रामः। तत्र राजसिंहः
नाम राजपुत्रः वसति स्म । एकदा केनापि
कार्येण तस्य भार्या बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता पितृगृहं प्रति
प्रस्थिता। मार्गे गहनकानने सा एकं व्याघ्रं ददर्श। सा
व्याघ्रमागच्छन्तं दृष्ट्वा धार्ष्ट्यचातुर्यमाश्रित्य पुत्रौ
चपेटया प्रहृत्य जगाद- “ कथमेकैकशो व्याघ्रभक्षणाय
कलहं कुरुथः? अयमेकस्तावद्विभज्य भुज्यताम् ।
पश्चाद् अन्यो द्वितीयः कश्चिल्लक्ष्यते”, इति श्रुत्वा
व्याघ्रमारी काचिदियमिति मत्वा व्याघ्रो भयाकुलचित्तो
पलायितः। भयाकुलं व्याघ्रं दृष्ट्वा कश्चित् धूर्तः
जम्बुकः हसन्नाह - “भवान् कुतः भयात् पलायितः ?”

अवबोधनम् ।(3)

पूर्णवाक्येन उत्तरत।

- 1) व्याघ्रः किं विचार्य पलायितः?
- 2) रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।
सा गहनकानने एकं व्याघ्रं ददर्श।
- 3) कः कं वदति?

"भवान् कुतः भयात् पलायितः ?"

शब्दज्ञानम् (3)

- 1) गहनकानने सा एकं व्याघ्रं ददर्श। (सा स्थाने "बुद्धिमती" शब्दस्य रूपं योजयत।)
- 2) विशेषणे लिखत।

1) जम्बुकः-2) व्याघ्रः -

3) गद्यांशतः द्वे पूर्वकालवाचक-त्यबन्त-अव्यये लिखत।

प्र.2 आ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत।

एवं संस्कृतमाध्यमेन पत्रकारितायाः मार्गक्रमणं लक्षणीयम्। संस्कृतभाषा न केवलं पुराणकथाविषये सीमिता अपि तु आधुनिककाले प्रचलिताः सर्वे विषयाः संस्कृतभाषया वर्णयितुं शक्याः। अतः नैके जनाः संस्कृतपत्रकारितया संस्कृतं प्रति आकृष्टाः। संस्कृतेन पत्रकारितां युवकाः वृत्तिरूपेण अपि स्वीकर्तुं शक्नुवन्ति इति विचारेण भारतीय-जनसञ्चार-संस्था द्वारा संस्कृत-पत्रकारिता-अभ्यासक्रमः अपि आरब्धः।

प्र.2 इ) माध्यमभाषया ससन्दर्भं स्पष्टीकुरुत।

- 1) तर्हि त्वया अहं हन्तव्यः इति।
- 2) एतादृशं यदि न भवति तर्हि याचनायां कः दोषः?

तृतीयः विभागः -पद्यम् । (9)

प्र.3 अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतयः कुरुत।

माषस्य विदलान् क्लिन्नान्निस्तुषान् हस्तलोडनैः ।
ततः सम्पेष्य पेषण्यां सम्भारेण विमिश्रितान् ।
स्थाल्यां विमर्द्य बहुशः स्थापयेत्तदहस्ततः ॥
आम्लीभूतं माषपिष्टं वटिकासु विनिक्षिपेत् ।
बल्लगर्भाभिरन्याभिः पिधाय परिपाचयेत् ॥
अवतार्यात्र मरीचं चूर्णितं विकिरेदसु ।
घृताक्ता हिङ्गुसर्पिभ्यां जीरकेण च धूपयेत् ॥

1. पूर्णवाक्येन उत्तरत।

माषस्य विदलान् कथं निस्तुषान् कुर्यात्?

2. वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत।
आम्लीभूतं माषपिष्टं वटिकासु विनिक्षिपेत्।

शब्दज्ञानम्। (2)

1. पद्यांशात् योग्यं विशेषणं चिनुत लिखत च।
..... माषपिष्टं।
2. पद्यांशतः समानार्थकं शब्दं चिनुत लिखत च।
लिप्ता -----।

प्र. 3 आ) माध्यमभाषया ससन्दर्भं स्पष्टीकुरुत।

(5)

1. न हि वैरेण वैराणी शाम्यन्तीह कदाचन।
2. वस्त्रगर्भाभिरन्याभिः पिधाय परिपाचयेत्।

चतुर्थः विभागः - भाषाभ्यासः (9)

प्र.4) अधोनिर्दिष्टाः कृतयः कुरुत।

अ) नाम-सर्वनामतालिकां पूरयत। (8 तः 6)

(3)

रूपम्	प्रातिपदिकम्	अन्तः	लिङ्गम्	विभक्तिः	वचनम्
इयम्	xxxxxxxxxx	प्रथमा	एकवचनम्
वार्ताः	वार्ता	प्रथमा	बहुवचनम्
दधि	दधि	नपुंसकलिङ्गम्	प्रथमा
प्रवण्याम्	ईकारान्तम्	स्त्रीलिङ्गम्	एकवचनम्

आ) समासतालिकां पूरयत। (4 तः 3)

(3)

सामासिकशब्दः	समासविग्रहः	समासनाम
पाकज्ञः	पाकं जानाति इति।
मितव्ययी	उपपदतत्पुरुषः
यथार्हम्	अव्ययीभावः
अपर्याप्तम्	नञ्त्तपुरुषः

इ) सूचनानुसारं परिवर्तनम् कुरुत। (4 तः 3)

(3)

1. अहं रामपालस्य कार्यालये कार्यं करोमि स्म। (स्म निष्कासयत।)
2. अहं अन्यत्र गत्वा वृत्तिम् अन्विष्यामि। (पूर्वकालवाचकं निष्कासयत।)
3. त्वं मां मुक्त्वा यासि। (त्वं इत्यस्य स्थाने भवान् योजयत।)
4. शिवदासः प्रतिप्रश्नं कृतवान्। (वाच्यपरिवर्तनं कुरुत।)

पञ्चमः विभागः - लेखनकौशलम् (5)

प्र.5) गद्यांशं पठित्वा उत्तराणि लिखत।

देशभक्तिपटः ।

‘उरी-द सर्जिकल स्ट्राईक’ इति देशभक्तिपटः दृष्टः । विकी-कौशलमहोदयः एतस्मिन् चित्रपटे सेनानायकस्य भूमिकां नाटयति । यामी-गौतममहोदया नायिका च । एषः चित्रपटः सत्यघटनाधारितः । प्रारम्भे भारतीयसेनायाः ‘पठाणकोटः’ इति सेनानिवेशे शत्रुसैनिकानाम् आक्रमणं भवति । तस्मिन् नैके भारतीयसैनिकाः वीरगतिं प्राप्नुवन्ति । तस्य आक्रमणस्य प्रतिक्रियारूपेण भारतीयसैनिकाः एकां योजनां रचयन्ति । योजनायाः अनुसारं मध्यरात्रौ भारतीयचमूः शत्रुनिवेशं प्रविश्य तेषां शिविरम् उद्ध्वस्तं करोति । अस्माकं भारतस्य कोऽपि योद्धा क्षतिग्रस्तः न भवति । अन्ते अस्माकं भारतस्य एव जयः भवति । एषः चित्रपटः सामान्यजनानां मनसि सेनायाः कृते आदरं जनयति । सर्वेभ्यः/सर्वाभ्यः देशभक्तेः प्रेरणां यच्छति च ।

1. चित्रपटस्य नाम किम्?
2. चित्रपटस्य नायिका का?
3. प्रारम्भे किं भवति?
4. अन्ते कस्य विजयः भवति?
5. चित्रपटस्य वैशिष्ट्यं किम्?

षष्ठः विभागः - साहित्यपरिचयः (6)

प्र.6) उचितं विकल्पं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। (8 तः 6)

(6)

1. सामान्यजनानां वेदः।
(सामवेदः, यजुर्वेदः, अथर्ववेदः)
2. देवतास्तुतिपराणि सूक्तानि.....सन्ति।
(यजुर्वेदे, ऋग्वेदे, सामवेदे)
3.ग्रन्थेषु सरमापणिकथा उपलभ्यते।
(ब्राह्मण, उपनिषद्, पञ्चतन्त्र)
4. प्रमुखाःउपनिषदः सन्ति।
(दश, सप्त, अष्ट)
5. संहिताःसन्ति।
(तिस्रः, चतस्रः, पञ्च)
6. यजुर्वेदेमहत्वं वर्णितम्।
(यज्ञस्य, निसर्गस्य, सामान्यजनानांम)
7.गद्यकथावाङ्मयस्य उद्गमः।
(ब्राह्मणवाङ्मये, उपनिषद्वाङ्मये, पुराणवाङ्मये)
8. ओङ्कारसाधनायाः वर्णनंग्रन्थेषु उपलभ्यते।
(उपनिषदि, आरण्यकेषु, ऋग्वेदे)

सप्तमः विभागः -अपठितम्(3)

प्र. 7) संस्कृतवाक्यानां माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत। (5 तः 3) (3)

1. अस्माकं पाठशाला प्रातः दशवादने प्रारभते।
2. वस्त्रस्यूतं पर्यावरणरक्षकमस्ति।
3. मतिमान् स्वस्थानं न परित्यजेत्।
4. नदीषु पवित्रा गङ्गा।
5. एकस्मिन् दिने सः स्नानाय नदीं गच्छति।